

Contraoponència sobre Alexandre Galí

Josep González-Agàpito

Amb aquest curs, que devem a la cura de Ricard Torrents i la col·laboració de Pere Lluís, la Secció de Filosofia i Ciències Socials proposa una presa de consciència d'alguns dels elements configuratius de la cultura catalana a través de deu obres i deu personatges que assenyalen deu temes, o si voleu problemes, de la societat catalana del segle XX. Entre aquests temes o problemes, és clar, no podia faltar l'educació. La qual, per a una cultura minoritària com la nostra i un petit país com som, és un element clau.

Deia Joan Fuster que enfront del nacionalisme imperialista i exterminador de tota diferència cal alçar un nacionalisme ètic de defensa del nostre dret a ser com país i cultura. «Hi ha catalanistes perquè hi ha espanyolistes» afirmava.¹ No cal que rellegim Émile Durkheim per veure el paper transcendental de l'educació, i no sols la formal, en la transmissió i perpetuació d'una cultura. Alexandre Galí també n'era convençut. Galí, com ens acaba de mostrar Jordi Cots, tenia ben clar el paper i la funció de l'educació dins el projecte de modernització i regeneració social que significà el Noucentisme, però també, dins les accions de resistència i supervivència durant el franquisme.

1. Joan FUSTER, «Pròleg», a ARBÓS, X. i PUIGSEC, A., *Franco i l'Espanyolisme*, Barcelona: Curial, 1980.

Durant el període d'hegemonia política de la Lliga Regionalista, i de la mà de Prat de la Riba, Alexandre Galí fou el gran polític de l'educació que endegà i bastí un moviment de renovació pedagògica des del seu càrrec de secretari del Consell de Pedagogia. Ell traduí el programa de Prat de la Riba en programa de política educativa de gran calat. Llavors, com ara, la transformació del mode de treball, comportà un profund sotrac social que provocà una allau d'immigració i es posà en crisi la família, el rol de l'escola i els valors morals vigents. Calia una educació per donar resposta als reptes d'una nova societat: la societat industrial. La pedagogia activa, tal com assenyalava Dewey, era el camí per donar aquesta resposta educativa a la societat sorgida de la industrialització i als avenços de la democràcia. Alexandre Galí liderà des de la Diputació de Barcelona i la Mancomunitat el seu desplegament. Una reforma educativa feta sense cap competència legislativa ni executiva, però realitzada a través de camí ferm i segur dels mestres i les noves institucions educatives.

Visualitzat com el pedagog orgànic de la Lliga, durant la Generalitat republicana seria desplaçat a un segon pla polític i dedicaria els seus esforços, com havia fet durant la dictadura de 1923 a 1931, a donar fonamentació teòrica i científica a la pedagogia catalana. Tasca de la qual *La mesura objectiva del treball escolar*, publicat el 1928, n'és la més bella mostra.²

Obligat pel franquisme a exiliar-se el 1939, retornarà el 1943 per iniciar ara un exili interior, però malgrat tot maldà per continuar l'obra que tan esplendorosament havia obert el Noucentisme i que la cruel dictadura franquista havia anorreat. Des d'un segon i discret segon terme assessorà algunes iniciatives que als anys quaranta i cinquanta miraven de fer una escola de qualitat i vetllaven per *salvar la persona* dels infants no contribuint a l'obra d'adoctrinament del nacionalcatolicisme imperant. L'Escola Sant Gregori serà el millor exponent d'aquest seu compromís amb la infància.

Pedagogs com Alexandre Galí acompliran la tasca importantíssima, en aquests grisos anys, de servir la memòria, les metodologies, les tècniques i els recursos bastits per l'esplendorós moviment educatiu català d'abans de la Guerra Civil. En aquesta contesa cal que destaquem el paper d'Artur Martorell a través de l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona que mirà de reproduir, dins les grans limitacions que hi havia, la tasca portada a terme per aquell Consell de Pedagogia endegat per Eladi Homs i continuat per Alexandre Galí a la Mancomunitat.

Als anys seixanta del segle passat alguns mestres i educadors inquiets s'escarrassaven per transformar l'escola. Estaven desencisats d'unes escoles de magisteri i una universitat que, víctimes de la dura purga i repressió franquista, havien girat l'esquena a tota renovació pedagògica i vivien ancorades en el tradicionalisme pedagògic o propiciaven un experimentalisme asèptic, fora de notables i comptades excepcions.

2. Alexandre GALÍ, *op. cit.*, Barcelona, La Neotípia, 1928. Edició comentada a la col·lecció Textos Pedagògics, Editorial Eumo, Vic, 1984.

«Si es salva l'home es té tot salvat», deia Alexandre Galí, el 1963. S'adreçava a un grup de mestres exhortant-los a mantenir, en ple franquisme, la capacitat de reacció tot fent una crida a favor de realitzar una «hipotètica revolta d'uns mestres hipotètics». És a dir, fer una escola alliberadora com a fórmula segura de transformar la societat i combatre el franquisme, de fer veritable política fent pedagogia.³ Són els anys que està quallant un moviment de mestres que a poc a poc anirà teixint les bases d'un segon moviment de renovació pedagògica. El qual cristal·litzarà, el 1965, amb la fundació de Rosa Sensat, de la mà de Maria Antònia Canals, Maria Teresa Codina, Jordi Cots, Pere Darder, Enric Lluch, Marta Mata i Anna Maria Roig.⁴ Alexandre Galí serà un dels màxims referents a qui adreçar-se per cercar teoria i pràctica en què fonamentar el moviment renovador. El mateix Galí suggerí el nom de Rosa Sensat per a la institució, la nostra gran pedagoga i feminista, que havia mort feia ben poc en mig de l'oblit.

Amb el pas dels anys, l'escola de mestres Rosa Sensat es convertiria en un dels nuclis més importants de la resistència al franquisme a Catalunya, al costat del moviment sindical, la universitat i l'Església. Havien calgut més de trenta anys per tal que una nova generació comencés a somiar de viure amb dignitat i llibertat com vivia la gent, «nord enllà». Era una generació que lluitava per assolir una nova societat, un món nou. Un moviment que Salvador Espriu, el poeta, aquell 1965 en què es creava Rosa Sensat, descrivia i saludava esperançat després d'una tan llarga nit: «Ah, joves llavis desclosos després / de la foscor, si sabíeu com l'alba / ens ha trigat, com és llarg d'esperar / un alçament de llum en la tenebra!».⁵

Però aquest nou món que es començava a obrir, afavorit per l'etapa de desenvolupament econòmic del franquisme i la resistència cívica a la dictadura, comportarà noves concepcions socials i pedagògiques que s'allunyan cada cop més del model d'escola i de magisteri que defensa Alexandre Galí. Són una manifestació de l'àmplia crisi social i de valors que recorre Occident i que es materialitza a finals de la dècada dels seixanta amb les revolucions estudiantils dels campus universitaris nord-americans, mexicans i francesos. Crisi que es produeix dins el marc de la profundització de les llibertats individuals i públiques i de l'expansió de l'Estat del benestar impulsat per les socialdemocràcies europees.

Ara el gruix majoritari d'aquest segon moviment de renovació pedagògica, malgrat el franquisme, defensarà una escola laica que difereix del model d'escola d'inspiració cristiana que subscriu Alexandre Galí, fortament influïda pel pensament d'Emmanuel Mounier, que des del cristianisme proclama el valor absolut de la persona humana.⁶ Tot i els escassos anys

3. Alexandre GALÍ, *Una hipotètica revolta d'uns mestres hipotètics. Meditació iniciada davant d'un grup de mestres a Barcelona el mes de maig de 1963*, Perpinyà, Proa, 1964.

4. Vegeu M.A. CANALS *et al.*, *La renovació pedagògica a Catalunya des de dins (1940-1980) Fets i records*, Barcelona, Edicions 62, 2001; especialment p. 55-71.

5. Salvador ESPRIU, «Inici de càntic en el temple», *Obres completes, 1. Poesia*, Barcelona, Edicions 62, 1973.

6. Vegeu Emmanuel MOUNIER, *El personalisme*, Barcelona, Edicions 62, 1964.

que separen la creació de Rosa Sensat, el 1965, i la mort d'Alexandre Galí, el 1969, són suficients per sentir-se distanciat del corrent majoritari d'aquest segon moviment de renovació pedagògica que ell mateix afavorí en el seus inicis.

De fet, la transformació econòmica i social de Catalunya, i encara més d'Europa occidental, havia desfet els pilars sobre els quals s'edificà el Noucentisme com a ambiciós projecte de modernització econòmica i de regeneració civil i social de Catalunya a través de l'educació formal i no formal. L'autoritat de la família i del professorat comença a ser contestada i s'extingeixen les darreres expressions de la cultura tradicional familiar i social de base rural. Les joves generacions de mestres critiquen obertament el rol vocacional del magisteri i neix una nova forma de «ser mestre».⁷ Es tracta d'un professorat que es veu a si mateix com un agent del canvi social i se sentirà a prop de les propostes de Freinet, Gramsci o Freire. Un magisteri que escorçarà decididament el moviment de renovació pedagògica, almenys el seu sector majoritari, vers posicions properes al socialisme o al comunisme com a formes d'aconseguir una societat més justa.

Rosa Sensat, institució liderada per Marta Mata, i que compta amb una amplíssima xarxa capil·lar entre el magisteri, esdevindrà l'element dinamitzador d'aquest segon moviment de renovació pedagògica català, a través de reproduir l'esquema assajat amb tant d'èxit durant la Mancomunitat i la Generalitat republicana. Calia crear mitjans i recursos que dinamitzessin la renovació pedagògica i donessin suport als mestres i escoltes compromesos amb l'escola activa. Així es restauraren les escoles d'estiu i altres elements de formació.

Serà necessari esperar els anys de la Transició, que educativament s'inicia el 1970, perquè, a poc a poc, confluïssin de nou el moviment renovador i la universitat. La qual tindrà en gent com Francesc Noy i Josep Pallach a la Universitat Autònoma, i Alexandre Sanvisens a la Universitat de Barcelona, els referents d'aquesta obertura al moviment renovador.

Què ens queda del llegat de qui, sens dubte, fou un dels pedagogs més notables de la Catalunya i l'Espanya del segle XX? Deixant de banda la seva tasca d'historiador de la cultura i de l'educació, destacaria alguns aspectes que a mi em semblen rellevants de les seves propostes pedagògiques:

1) La seva preocupació per la falta de gruix teòric i científic de la pedagogia catalana durant el primer moviment de renovació, entre 1900 i 1936, tot i que Catalunya és percebuda com un dels nuclis més vius de l'escola activa. No sé si en la represa del moviment hem estat capaços de suplir aquesta mancança.

2) La nostra manca de poder real sobre el sistema educatiu. És a dir, que, ni en temps d'autonomia política, deixem de ser simples administradors d'un sistema educatiu sobre el

7. Per a aquests aspectes sociològics del magisteri, vegeu: A. GÓMEZ BARNUSELL, *El magisterio como profesión*, Barcelona, Ariel, 1972, i també Josep M. MASJUAN, *Els mestres de Catalunya*, Barcelona, Nova Terra, 1974.

qual no tenim cap poder real d'influència, amb les conseqüències culturals, socials i polítiques que se'n deriven.

3) La transcendència educativa de l'àmbit familiar i la rellevància dels àmbits no formals de l'educació.

4) El requisit indispensable d'una formació professional, científica i cultural de qualitat del magisteri. «Només qui estudia és mestre. Només des de la febre d'aprendre es pot exercir el mestratge», li agradava dir a Galí parafraçant Giovanni Gentile.

5) La concepció que amb la llengua ens hi juguem el nostre futur com a poble.

Podríem aplegar un bon grapat d'observacions més, però aquestes em semblen claus i contempen l'obra d'Alexandre Galí en la seva dimensió més pregonada: la del polític de l'educació que es planteja obrar a favor de la regeneració social i de la reconstrucció nacional a través de l'acció educativa.

Per això, a mi sempre m'ha estranyat que en aquests darrers més de vint-i-cinc anys de governs catalanistes, ja sigui durant els governs del president Pujol o amb el govern del president Maragall, la cultura i l'educació no hagin estat concebudes com eixos vertebradors de la seva política, ja que són un dels puntals de tota política de restauració nacional. I més si venim del franquisme, encara prou viu en certs tics socials i polítics a la societat espanyola.

Aquests breus mots són una senzilla aportació a les moltes possibles glosses que, ben segur, desperten els interessants plantejaments i suggeridors comentaris de Jordi Cots entorn de la figura d'Alexandre Galí.